

Příprava na praktické tlumočení a překlady z vietnamštiny 15.3.2023

TLUMOČNICTVÍ A PŘEKLADATELSTVÍ

- ◆ TLUMOČENÍ – ústní převod sdělení z jednoho jazyka do druhého
- ◆ Po tlumočnících je požadováno, aby dokázali řešit jazykové problémy okamžitě. Tlumočníci většinou pracují bez použití jakýchkoliv zdrojů nebo referenčních materiálů.
- ◆ PŘEKLAD – písemný převod textu z jednoho jazyka do druhého
- ◆ Překladatel má při své práci výhody ve formě dostatku času, mnoha zdrojů, referenčních materiálů a vlastního časového rozvrhu. Větší množství času je zárukou dokonalé přesnosti textu, aby dával z jazykového i kulturního pohledu vždy ten správný smysl.
- ◆ TRANSLATOLOGIE - obor, který se zabývá překladatelskou i tlumočnickou činností

PŘEKLADATELSTVÍ

- ◆ *interlingvální* (mezijazykový)
- ◆ *intra lingvální* (vnitrojazykový) - v rámci jednoho jazyka, jedná se např. o modernizaci starých textů, které by pro dnešního čtenáře nebyly dostatečně srozumitelné
- ◆ *intersemiotický* (meziznakový) - mezi různými znakovými systémy

Překladatel potřebuje mít nejen **skvělou znalost obou jazyků a kultur**, mezi kterými překládá, ale také znalosti v oboru, ve kterém překládá, cit pro jazyk a vědomosti v navazujících oborech. Zvláště náročné jsou v tomto ohledu umělecké překlady, kde nejde jen o překlad obsahu, ale také o jeho formu, estetickou hodnotu a schopnost přenést styl autora původního textu.

SPECIFIKA PŘEKLADATELSKÉ PRÁCE Z VIETNAMŠTINY DO ČEŠTINY

- ◆ „Každý jazyk představuje specifickou interpretaci světa... odlišnost těchto dvou světů je větší či menší podle toho, na kolik jsou si dané jazyky geograficky, a zejména kulturně vzdálené“ Vaňková a kol.: Co na srdci to na jazyku. (s. 49)
- ◆ Právě geografická a kulturní vzdálenost je jedním z činitelů, které působí, že některé jevy kulturně vzdáleného jazyka jsou do češtiny takřka nepřevoditelné.

Takzvané věci nepřeložitelné

„Na takzvané věci nepřeložitelné zastává teorie překladu v krajních polohách dva protichůdné názory. Jednou krajností je tvrzení, že přeložit lze všechno, druhou je názor, že každý umělecký text překladem něco ztrácí. Problém přeložitelnosti, jak známo, nesouvisí s rozdíly systémů východiskového jazyka a češtiny přímo, nýbrž s konkrétní aplikací těchto rozdílů. Jde o to, zda lze či nelze zachovat jedinečnost formy a obsahu původního literárního díla při nutné výměně jazykového materiálu. V literatuře o překladu a překládání se setkáváme s různými pojetími tzv. věcí nepřeložitelných.“ Kufnerová, Z.: Takzvané věci nepřeložitelné. In Překládání a čeština.

Osobní zájmena jako příbuzenské výpůjčky

- ◆ S některými obtížně převoditelnými momenty je velmi nesnadné se vypořádat tak, aby daný text vyvolal v českém čtenáři podobné pocity jako ve vietnamském čtenáři čtoucím originál textu, a to zvláště v případech, kdy takové momenty souvisí se specifickým pohledem na svět promítajícím se do jazyka.

- ◇ Přestože se lze představě originálu velmi přiblížit, některé jevy úzce spjaté s kulturními kořeny zapuštěnými do jazyka jsou do jiného jazyka takřka nepřeložitelné. V českém jazykovém obraze světa rozpoznáme vztah mluvčího k adresátovi podle toho, jakým osobním zájmenem ho mluvčí oslovuje, jen velmi omezeně. Z jazyka, v kterém jsou pro zájmena *já, ty, vy* užívány výpůjčky z příbuzenských vztahů, je obtížné překládat do evropských jazyků.

Lidová píseň

Anh ném pao

Em không bắt

Em không yêu

Quả pao rơi rồi...

Doslovný překlad lidové písně

Anh (starší bratr) *ném* (hodit) *pao* (míč)

Em (mladší sestra, bratr) *không* (ne) *bắt* (chytit)

Em (mladší sestra, bratr) *không* (ne) *yêu* (milovat)

Quả pao (míč) *rơi* (spadnout) *rồi*(už)...

Je z vietnamské písně patrné, kdo je lyrickým mluvčím?

Zájmena anh em

Zamysleme se, jakou mají zájmena *anh-em* v různých kontextech konotaci ve vietnamském jazykovém obraze světa. Mohou být užita ve svém původním významu. Tehdy vymezují vztah mezi sourozenci, mezi starším bratrem a mladším sourozencem. Mohou být ale rovněž použita při vymezení vztahu mladšího a staršího muže, či staršího muže a mladší ženy v případě, že jejich věkový rozdíl odpovídá věkovému rozdílu sourozenců. Tato zájmena jsou též užívána v romantickém vztahu, a to i v případě, že je žena starší než muž, nebo muž je ve věku jejího strýce.

Jak překládat osobní zájmena z vietnamštiny?

Petr Komers, překladatel poezie z vietnamštiny, v překladatelské poznámce ke sbírce *Tisíc oken* od Nguyen Binhe rovněž poukazuje na výše zmíněnou problematiku: „*Velkým problémem je mj. i překlad osobních zájmen, která nejsou ve vietnamštině definována třemi osobami a dvěma čísly (já-my, ty-vy, on-oni), tedy de facto vztahy prostorovými, nýbrž vztahy relativními, poměrnými. Ve vietnamštině totiž drtivá většina takzvaně osobních zájmen může znamenat kteroukoli ze tří osob. Dokonce i podstatná jména mohou hrát roli jedné ze tří zájmenných osob, a v některých příkladech se tak musí též překládat.*“ Komers, P.: Překladatelská poznámka. In *Tisíc oken*. (Tučná kurzíva od nás.)

Píseň *Anh ném pao* je tedy podobně jako většina vietnamské poezie bez znalosti vietnamského kulturního kontextu jen velmi obtížně přeložitelná.

Vyjádření vztahu k rodičům v první osobě

- ◇ „*Con đã biết cuộc nương làm nương ngô...*“

Vyjádření My pronesené k otci z povídky Hai vợ chồng A Phủ (Ze souboru povídek Truyện Tây Bắc, 1953)

I bez znalosti kontextu víme, že s největší pravděpodobností mluví osoba v pozici dítěte ve vztahu k rodičům. Bude tato konotace vietnamského osobního zájmena patrná i z našeho překladu do evropského jazyka?

Substantivní zájmeno con v 1. osobě

V tomto případě má jazykové vyjádření hluboké kulturní kořeny. Dcera oslovuje otce. Ve vietnamském jazykově-kulturním obraze světa dcera sama sebe označuje jako dítě, není přípustné, aby se označila vzhledem k otci jinak. Jak tuto specifičnost vietnamského jazykového obrazu světa převést do češtiny?

Con – Bô Mẹ x české „já“

Pokud bude dítě mluvit o sobě, aniž by vztáhlo svou promluvu k rodičům, ke kterým mluví, je výše zmíněná vazba otce a dítěte, jež je zapuštěna ve vietnamském jazykovém obraze světa, do češtiny nepřeveditelná. Z toho vyplývá, že české tykání a vykání je nedostačující pro vyjádření této výše zmíněné vietnamské jazykové specifičnosti.

Úryvek z povídky

„*Con đã biết cuốc nương làm nương ngô trả nợ thay cho bố. Bố đừng bán con cho nhà giàu.*“
Con (dítě) *đã* (element minulého času) *biết* (umět) *cuốc* (okopávat) *nương* (pole) *làm* (dělat) *nương* (pole) *ngô* (kukuřice) *trả* (zaplatit) *nợ* (dluh) *thay cho* (namísto) *bố* (tatínek).
Bố (tatínek) *đừng* (element zákazu) *bán* (prodat) *con* (dítě) *cho* (pro) *nhà giàu* (bohatý).